

Trianon Istene

A kisebbrendűségi komplexus és a felsőbbrendűségi tudat vonzza egymást. Az utóbbi az előbbi kompenzációja. Ez a kapcsolat világtörténelmi tényező, mely nemzeti tudatokat határoz meg, és nacionalizálja a Mindenhatót. Kinek képzetét már eleve ez a kapcsolat teremtette meg az ókori zsidóság körében, mely önnön gyengeségéből, kiszolgáltatottságából, leveretéséből, megosztottságából, hazavesztéséből fakadó kisebbrendűségi komplexusát kompenzálva az egymással harcoló, erejüket összemérő törzsi istenek helyébe állította az egyetlen Istent, mely egyrészt a zsidók Istene, másrészt viszont minden nemzet fölött áll. Következőleg az ő kiválasztott népe, a zsidóság is minden nemzet fölött áll, bárha gyenge és kiszolgáltatott. A fizikai túlerő áll csupán a zsidók fölött, de a zsidók metafizikai ereje, szellemi ereje, küldetése mindenek fölött áll.

Ezt a modellt vette át a „népek harcának zajló tengerén” hánykolódó nemzetek hosszú sora. Így lett a zsidók Istenéből a lengyelek, a románok, a bolgárok, az örmények stb. stb. Istene. Így lett a magyarok Istene is, aki sajátlagos célcsoportként a magyart veri és áldja, s a világtörténelem többi szereplőjét csupán a magyarverés és magyaráldás eszközeként használja.¹

Kölcsey Ferenc – és Magyarország – *Himnusa* ennek a modellnek a reprezentatív megjelenítése.

Kölcsey „a magyar nép zivataros századaiból” vette példának sorát 1823-ban, de egyik sem lehetett erősebb, mint a majd száz évvel későbbi: Trianon. Soha nem volt kínzóbb igény erre a kompenzációra, erre a modellre, az Isten nacionalizálására, mint száz évvel ezelőtt. A Trianonra reflektáló nemzeti-keresztény kurzus lényege az Isten nacionalizálása. Ezért volt egyszerre és egymástól elválaszthatatlanul nemzeti és keresztény.

1920 elején, amikor Kosztolányi Dezsőt felkérték a Magyarország 79 igazságát a lehető legnagyobb szellemi, érzelmi és esztétikai erővel megjelenítő, Trianon-ellenes antológia, a *Vérző Magyarország* megszerkesztésére, Trianon még nem volt Trianon. Akkor még azt a békét, amelynek a feltételeit a magyar küldöttség elé terjesztették, a magyar delegáció szálláshelye után neuillyi békeként átkozták a magyar sajtóban, mert csak jóval később jelölték ki a békeszerződés aláírásának helyszínét. (Még a kötetben is neuillyi békét emleget báró Lukachich Géza.) Szeptemberben azonban, amikor a kötet ötvenezer példányban megjelent s villámgyorsan el is fogyott, Trianon már kész tény volt.

¹ E modell működését több közép-kelet-európai nemzetet mutatja be Trencsényi Balázs *A nép lelke* című 2011-es könyvében, melyről

annak idején írtam is ezeken a hasábocon: https://epa.oszk.hu/01300/01326/00131/MV_EPA01326_2011_09_05_2.htm

A Horthy Miklós előszavával kezdődő, kiemelkedő honoráriumokkal javadalmazott, nagy példányszámban kiadott, első irredenta könyvként beharangozott kiadvány díszkötéses példányát a szerkesztő maga nyújtotta át a kormányzónak hosszabb magánbeszélgetés keretében. A könyv készülése közben funkciót váltott, mert a békeszerződés közvetlen befolyásolása post festam már nem lehetett a célja. A kisebbségi komplexus leküzdésének és a reményalapozásnak a nagy szellemi kísérlete lett ez az antológia, s így lakta azt be a magyarok Istene, a magyar felsőbbrendűség demonstrációja.

Ami a *Himnusz*hoz képest (szinte) hiányzik belőle, az a „haj, de bűneink miatt...”; ami a *Szózat*hoz képest (szinte) hiányzik belőle, az a nemzethalál eshetősége. 1920 sajtójából nem hiányzott sem ez, sem az, de egy kifelé is szóló, propaganda-célokat is szolgáló kiadványba nem fért bele sem a leszerelő nemzettemetés, sem a politikai önkritika. A nyugatosoktól a konzervatívokon át a legradikálisabb fajvédőkhig sokféle irányzat képviseltette magát, de a rendszerkritikus, háborúellenes, pacifista ellenzéknek nemhogy az illegalitásba, emigrációba szorult, üldözött tollforgatói, de még a sajtóval, legális megszólalási lehetőséggel rendelkező része sem kaphatott helyet a kötetben, s nem azért, mert nem érezték a kétharmad ország elvesztését eléggé tragikusnak.

A *Vérző Magyarország* száz év múltán jelent most meg az Osiris Kiadó (Gyurgyák János) gigantikus vállalkozásának keretében. A *Trianon 100* doboz három könyvet és egy mappát fog össze. A *Vérző Magyarország* mellett az *Emlékező Magyarország*

két kötetét, amely száz év Trianon-írásait, verseit, novelláit, tanulmányait, publicisztikáit tartalmazza, valamint a korabeli plakátokat, ikonikus Trianon-verseket és a különböző történelmi állapotokat tükröző térképeket, adatokat rejtő mappát.

A *Vérző Magyarország* után a második kötet éppen a *Vérző Magyarország* szellemiségével homlokegyenest ellenkező művekkel kezdődik. Ady Endre versével – *Üdvözlét a győzőnek* –, amelyben „sírjukban is megátkozott gazoknak” minősülnek azok, akik „a Háborút, a Rémet” ránk hozták, akik a vesztesek felelősségéről nem tudtak, ellenben a győztesek elítélésében kerestek kielégülést, vagyis azok, akik a *Vérző Magyarország* politikai tartalmát meghatározták.

Ady verse után rögvest Krúdy következik: „Hibáztunk, vétkeztünk, nagyot botlottunk: emberek voltunk.” „Ámde azt mégsem várhatja a történelmi igazság, hogy a nemzet, mely ezer esztendeig jóra valónak és életképesnek bizonyult: most véglegesen meghaljon öreg politikusok és másvilágról visszatért hadvezérek tévedése miatt.” Krúdy is csak azt várja Magyarország számára a győzőktől, mint Ady: „Ne tapossatok rajta nagyon, / Ne tiporjatok rajta nagyon”.

A Trianon-irodalom páratlanul gazdag, ezerszínű tárháza ez a doboz. És még így sem teljes. Valószínűleg nem elsősorban azért, mert kimaradt belőle két fejezet, a Publicista Magyarország és a Megértést kereső Magyarország. Az előbbiben magyar politikusok és publicisták írásai szerepeltek volna, az utóbbiban történészek tanulmányai és könyvrészletei. A szerkesztő az Utó-

szóban indokolta, miért mondott le ezekről a fejezetekről: „néhány történész kollégám és publicista ismerősöm közölte, kivel nem hajlandók egy kiadványban szerepelni. Ezek a kikötések nem nyerték el a tetszést, sohasem kedveltem ugyanis az ilyen jellegű kényszereket... elnézést kérek azoktól a kortárs publicistáktól, akiket szintén felkértem, meg is írták cikkeiket, de mivel a teljes publicisztikai fejezetet ki kellett hagynom, feleslegesen dolgoztak. Remélem, ezek az írások is megjelennek majd az évforduló kapcsán valamelyik lapban.”

Ezt az affért véleményeznem illik, miután magam is érintett vagyok. A felkérésre készített írásom ebben a lapban jelent meg, amelyet most a kezében tart a kedves olvasó (*Trianon – magyaron túli szemmel, Mozgó Világ*, 2020. április). Nos, magam sem értek egyet az ilyesféle kikötésekkel olyan kiadvány esetében, amely az egyik szélről a másikig minden irányzatot megjelenít. De a szerkesztővel ellentétben azt sem hiszem, hogy a szekértábor-logika irányította volna a tiltakozókat. Információim szerint jeles potenciális szerzőtársaim nem egyszerűen a „másik oldalon” állók jelenléte ellen tiltakoztak, hanem olyanoké ellen, akiket nem a szakmájuk művelőinek, hanem – joggal vagy sem – megcsúfolóinak tekintenek. Az azért különbség, hogy egy orvos az övével ellentétes felfogást képviselő kollégájával nem hajlandó együtt szerepelni, vagy olyasvalakivel, aki mágikus karkötőt kínál reumára.

A magyar Trianon-irodalom teljes színekéből azonban talán nem is ezek a fejezetek hiányoznak leginkább, mert akik abban szerepeltek

volna, azoknak az eszmétársai azért jelen vannak más fejezetekben. De hiányzik egy összeállítás a Horthy-korszak napi sajtójából, bulvárkiadványaiból; nincsenek jelen a nyilas véleményvezérek. Az 1938–1941-es revízió irodalma is szűkös, nincs is olyan térkép és adatsor, amely megmutatná, mekkora volt Magyarország területe és népessége az összes visszaszerzett területtel 1941-ben. A magyarországi Trianon-csend évtizedeinek emigrációs trianonozása is kimaradt a kötetből. Éppen az ötvenedik évfordulóról készült blogom anyaggyűjtése közben fedeztem föl, milyen „érdekes” volt ez a Trianont a sumer rokonsággal és a holokauszttagadással összefűző emigrációs szódagály.²

És akkor most lássuk a magyarok Istenét.

A régi modell Trianonhoz igazított változata szerint Magyarország a maga egészében, úgy, ahogy volt, Isten műve. Isten rendelése, hogy olyan legyen, amilyen ezer éven át volt (nem merül föl, hogy sokféle volt), és Isten rendelte urának és őrzőjének a magyar népet. Aki ezt a művet megrontja, Istennel száll szembe, miként azok, akik a zsidókat fosztották meg az Isten által nekik ígért országtól. Ahogy Isten akarata, hogy a szétszakított zsidóság újra egyesüljön az ígért földjén, azonképp az is, hogy a szétszakított magyarság újra egyesüljön a szétszakított és újra egybeforrasztott Magyarországon.

Így fogalmazta ezt meg gróf Apponyi Albert: „Az egyház a házassági kötések szentségét ezekkel a szavak-

² https://arcanum.blog.hu/2020/06/16/_szelutotten_hallgat_az_igazsag

kal fejezi ki: quad Deus conjunctit, homo non separat: amit Isten összekötött, azt ember ne válassza el. Hazánk területére is alkalmazható ez a mondás. Isten kötötte össze annak összes részeit, midőn ezt a szép országot a földbe fektetett őserők működése által megalkotta, annak, amivé lett: hegykoszorú övezte, összefüggő folyamrendszer szegte természetes egységnek. Ember ne merészkedjék ezt megbontani, összetörni, feldarabolni; hatalmasabb a leghatalmasabbnál a dolog természete, Istennek kézzelfogható akaratára.” „Mert amit a Teremtő keze csinált egynek és amit egy nemzet megtartott Isten rendelése szerint ezer esztendőn keresztül egynek: azt gőgös emberi hatalom nem darabolhatja szét” – így Rákosi Jenő, aki azonosítja is Magyarországot Kánaánnal: „Európa nem tudja, hogy e csodás zárt terület kellő közepén egy elpusztíthatatlan faj telepedett meg Kánaán földjén, melynek a perifériáira évszázadok lassú elfolyása alatt idegen elemek szivárogtak be, melyek mind az ország termékeny öléből élnek, s életérdekük szerint ahhoz vannak elszakaszthatatlanul kapcsolva. Európa nem tudja, hogy a magyar faj természete, józan okossága, munkabírása, katonai tulajdonsága és katonás szelleme, arisztokratikus gondolkozása, önérzete és magyar voltának öntudata, minden idegennel szemben való méltányos türelme és szerzett műveltsége által is fölötte áll értékben minden körülötte levő más fajnak.” A Kremsnernek született Rákosi Jenő persze éppúgy idegen elemként szivárgott be az értékben fölötte álló faj méltányos türelme folytán, mint Máttyás utónevű névrokona.

Móricz Zsigmond arról ír, hogy amikor egy katolikus pap egy református bánsági magyar földbirtokos földjén lévő romkapolnában kivételesen magyarul misézhet, akkor a túlnyomórészt református magyarok egy járóföldnyi távolságból is összegyűlnek: „És nem volt felekezet. Nem volt ott katolikus és református és zsidó. Együtt voltak ott az ódon, elhagyott, elfelejtett romkapolna körül, az Isten szabad ege alatt, a babiloni vizeknél ott szakadt, hazasíró árva magyarok...” Miközben pedig a magyar áhítat átlépi még a kereszténység határát is, és a babiloni fogságba szakadt zsidóság képét ölti a romániai fogságba szakadt magyarság, Petri Elek református püspök így fogalmaz: „az egységes Magyarország ezredéves határai megszagattak, amióta nyelvben, vallásban, világnézetben tőlünk idegen szomszédok léptek hazánk földére”. Miután moszlim, zsidó és buddhista seregek nem hatoltak be Magyarországra, csak a nem magyar kereszténységet minősíthette a keresztyén főpap idegennek. A magyarok Istene akkor is Isten, ha nem keresztyén, a nem magyarok Istene akkor sem Isten, ha keresztyén.

A *Vérző Magyarországra* beleszerkesztett számos idézet egyikében Kossuth Lajos így ír Hermann Ottónak: „Bizony, vegye fontolóra a több mint kétmillió lelket számító magyar kálvinista felekezet, miszerint a »magyar vallást«, mely a magyar nemzetiségnek oly hatalmas támasza lehetne, az erdélyi mezőségen veszni ne hagyja! Hogy ott az »oláh vallásnak« áldozatul ne essék!” A nemzeti-keresztyén kurzus tehát bizvást kapcsolódhatott a nemzeti liberalizmus kossuthi örökségéhez is.

A nemzeti jelző maga alá rendelte a liberálist is és a keresztényt is.

És ez így van ma is, amikor a magyar egyházak a mai nemzeti-keresztény kurzus nyelvén emlékeznek meg Trianonról, a román ortodox egyház pedig azoknak a seregeknek és politikusoknak a dicsőségét zengi, és azoknak fejezi ki forró háláját a centenárium alkalmából, akiknek köszönhető, hogy Románia elnyerte méltó méretét.

A magyarság egyrészt európaiként emelkedik területrabló keleti szomszédai fölé, másrészt Európa tanítójaként emelkedik Európa fölé.

Lyka Károly, a nagy magyar művészettörténész megállapítja, hogy „a mi Magyarországunk – tehát nem a csonka Magyarországot értjük – épített, faragott, festett műveiben is egyetlen fejlődési egység, sőt mi több: vele és általa válik kerekké, lezárttá az egész európai művészet. [...] a határvonal, amely ezt az élő európai kultúrát az egészen más természetű, a dermedtség jegyeit mutató keletibb kultúrától elválasztja, ez a határvonal egybeesik Magyarország keleti és déli határvonalával.” Cholnoky Jenő, a legjelentősebb magyar földrajztudósok egyike leszögezi: „mi tanítottuk Európát néhány olyan dologra, ami átalakította az egész emberi művelődést, és új világot épített föl ledült romoknak átkozott porán. Első és legnagyobb jelentőségű átalakulás volt a könnyűlovasság, általában a ló általános

használatának megtanítása [...] a mi tanításunkból származik a lovagkor minden szépségével együtt. Mert meg vagyok győződve róla, hogy az a szép, az a nemes, amit a »lovagiaság« szó tartalmaz, az magyar erény volt, azt is a magyaroktól tanulta a lovagiatlan Európa. [...] De mi tanítottuk Európát a kelesztett kenyér sütésére is, mi hoztuk be Turánból azt a búzafajt, amelyik ma Európában általános ugyan, de legjobban hazánkban terem. Állítólag a rugós, négykerekű kocsit is mi honosítottuk meg. [...] »Igazságos« jelzőt csak magyar király kapott. Úgy látszik, ez is ősi, turáni erény.” (Mely ezek szerint a román gyökerű apai ág ellenében is érvényesül.)

A fentiek szerint a magyar Nyugat-lényegű és a Nyugat magyar-lényegű. De azok is képviseltetik magukat a reprezentatív kötetben, akik úgy tartják, hogy a magyarság lényege a nyugatiság tagadása:

„Nincs mit szeretned rajtunk, rongy Nyugat,
Hitvány lotyó, ki néked hízeleg.
[...] S némák vagyunk, – /
kegyetlen némaság,
mint néma néktek Ázsia s Turán,
halálos vendég vénségtek torán.
[...] Nincs mit szeretni rajtunk. Írva áll:
pogány csodát nem szível /
dögbeteg.
Dicsőség nekünk, mert /
gyűlöltetek.”

Trianon 100 – Vérző Magyarország; Emlékező Magyarország I–II. + Térképmelléklet (szerk. Gyurgyák János; Kosztolányi Dezső). Budapest, 2020, Osiris Kiadó. 9980 forint.

Lendvai István *Paris felé* című verse ez, amely a Nyugat alkonyának ekkoriban (is) divatos teóriájából építi jövőképét, mely szerint a magyarokat mindig csak pusztító keresztény Nyugat pusztulásra, a Kelet a turáni, ázsiai, pogány magyarsággal győzelemre ítélte.

E két ellentétes felfogásból két ellentétes stratégia következett. Az elsőből az, hogy a Nyugatnak fel kell ismernie, hogy mi tartozunk leginkább hozzá, európai érdek a magyarság erősítése a kevésbé európai, kevésbé nyugatos, keleti, balkáni népséggel szemben. A másodikból az, hogy a harcra kell készülnünk, s erővel fogjuk visszaszerezni, ami a miénk. Ezt a képletet azért bonnyolította, hogy a területrablókkal szembeni nyugatos fölényérzetből is következhetett militáris megoldás.

Rákosi Jenő fentebb már idézett írásában egy bohócjátékban látja meg a magyar irredentizmus szimbólumát: „Az agyonvert pojáca ott feködött, kezét-lábát szétvetve a porondon s a másik fogta a halott ember fél kezét s szépen odaillesztette a mellére, mint ahogy kiterített halottakkal szokás. Aztán fogta a másik kezét s azt is odafektette. De a halott ebben a pillanatban kivágta a porondra a rendbe hozott kezét. A pojáca meghökkent s újra visszatette a helyére. Ekkor a halott megint a másik kezét dobta el magától s így ment ez tovább, míg végre nagy furfangosan rájött a győztes pojáca arra, hogy egyszerre fogta meg a halott két kezét s egyszerre fektette a mellére. Ám a halott se hagyta magát. Most a két lábát vetette széjjel s az előbbi játék újra kezdődött. Mikor pedig a lábát is rendbe hozta, a halott újra szétdobta a két kezét. Így ment egy

darabig, s a játék vége az lett, hogy a halott ember végre talpra ugrott, jól pofon ütötte tanácstalan kínzóját, aki elkullogott, s a győztes végül az lett, aki nem hagyta magát eltemetni.” Az agyonvert ország tehát erő, pofon által lesz győztes végül.

Pár oldallal alább Andrássy Gyula gróf éppen azt fejtegeti, hogy senkinek sem kell féltenie a békét Magyarországtól, a magyarokban egyáltalán nincs revansvágy, mi több, egy revízióval megerősített Magyarország lehetne a béke biztosítója: „Mi mindenütt az emberiség és a haladás, a béke és a megértés érdekét képviselhetnök és életképességünk az európai béke és az új európai térkép egyik biztosítója lenne.”

Herczeg Ferenc is úgy véli, nem kell nekünk kardot rántani. A mi területrablóink nem urai saját sorsuknak, a történetük csupa hullámvész, feltörnek, letörnek a nagyhatalmak érdekei szerint, így fognak majd letörni most is, ha a nagyhatalmak felismerik valóságos érdekeiket: „A világtörténelem logikája hamarosan elpusztít minden mondvacsinált, hazug államalakulást. [...] Az egységes, művelt, munkás magyarság megnyerte a harcot züllött és napról napra jobban züllő szomszédjaival szemben, mielőtt még kihúzta volna a kardját.”

A pacifista vonalhoz kapcsolódtak olyanok is, akiknek a *Vérző Magyarországban* nem lehetett helyük, kiknek írásait tehát az *Emlékező Magyarország* két kötetében találjuk. Nem lehetett ott helye sem Szabó Dezsőnek, sem Vámbéry Ruzstemnek. Szabónak nemcsak a zsidókkal és a Tanácsköztársasággal volt baja, hanem a szélsőjobboldali mozgalmakkal, az egész politikai elittel és magával a Horthy-

rendszerrel is, melyet görénykurzusnak minősített. Ő 1928-ban fejtette ki az *Előőr*sben, hogy Magyarországnak csak egy egységesülő Európában van esélye: „külpolitikai öntudatunk hiányát talán mégis legkeresztmetszetesebben az a magaviselet mutatja, melyet sajtónk és úgynevezett közvéleményünk grimaszol a Népszövetség és minden olyan mozgalom felé, melyek Európa egységét célozzák, vagy amelyek, pláne, utat akarnak egyengetni az Európai Egyesült Államok – fájdalom – még igen távolban ködlő lehetősége felé. A magyarság fennmaradásának legfőbb biztosítója a Népszövetség gondolatában és az Európa egységét célzó törekvésekben van. És az öngyilkosságnak leggazabb és legműlyébb módja az, ha mi uszítunk e Népszövetség és e mozgalmak gondolata ellen.”

Vámbéry Rusztem, akit a *Vérző Magyarország* szerkesztése idején fosztottak meg egyetemi katedrájától az őszirózsás forradalomban vállalt szerepe miatt, s aki ugyanekkor a népbiztosperben védőügyvédként szerepelt, Szabó Dezsővel egy időben publikálja az általa szerkesztett Századunkban *A revízió tízparancsolatát*. A hatodik parancsolat szerint: „Kétségtelen tehát, hogy csak hosszú évek, sőt esetleg évtizedek múltán fog megszületni az a derűs nemzetközi légkör, amelyben a békeszerződések revíziója megérik. Amiből következik, hogy annak, aki komolyan óhajtja a revíziót, mindent kerülnie kell, ami akár a szomszédos, akár volt ellenséges államok érzékenységet sérthetné, vagyis szitkozódással és káromkodással nem lehet a revízió ügyét szolgálni. Ellenben minden oly törekvés, amely a nacionalista feszültség enyhítését célozza, egyszer-

smind a békeszerződés revíziójának útját egyengeti. Egyelőre ezt az utat röggössé teszik a háborús gyűlölet emlékének hulladékai és a háború után feléledt mámoros vagy elkeseredett sovinizmus göröngyei, amelyeknek eltakarításától függ, hogy a revízió útja járható legyen. Nyilván nem áll tehát a revízió érdekében, ha követelését oly népek piszkolásával kapcsoljuk egybe, akikkel a követelésnek igazságosságát meg akarjuk értetni.”

József Attilát minkét oldalon megtaláljuk. Az egyikben a kamaszt, a másikon a felnőttet. Benne van az iskolázott magyarok közös tudásában a felnőtt József 1936-os nagy verse, *A Dunánál*, melyben az ő anyja kun, az apja félig székely, félig román, vagy tán egészen az, amelyben török, tatár, tót, román kavargó a szívében, amelyben a harcot, melyet őseink vívtak, békévé oldja az emlékezés, s amelyben az a mi munkánk, hogy rendezzük végre közös dolgainkat. Az Osiris Trianon-dobozában ott van azonban a 17 éves korában, 1922-ben írt *Nem, nem, soha!* című zsenigéje is, melynél harciasabb Trianon-vers nem is létezhet:

„Majd nemes haraggal rohanunk /
előre,
Vérkeresztet festünk majd /
a hatáköre
És mindent letiprunk! – Az lesz /
a viadal!! –
Szembeszállunk mi a poklok /
kapuival!

Bömbölve rohanunk majd mint a /
tengerár,
Egy csepp vérig küzdünk, s áll a /
magyar határ
[...] Fut a gaz előlünk, hisz /
magyarok vagyunk.”

József Attila természetesen gyorsan kinőtte ezt a verset. Nem a pártállami kiadónak kellett kihagynia azt összegyűjtött versei közül, mert már a Cserépfalvinál megjelent, Bálint György szerkesztette, háború előtti József Attila-összesben sem volt benne. (Egyébiránt téves az a köztudomás, hogy nagy költőink háború után kiadott kötetéből valamennyi Trianonra emlékeztető verset kihagytak. Már a *Vérző Magyarországban* olvasható első vers is benne maradt Tóth Árpád összegyűjtött verseinek kötetében. Kosztolányi „trianonos” versei mind olvashatók az én házi használatú 1971-es Kosztolányi-összesemben. *A magyar romokon*, az *Ima harc előtt*, a *Magyar költők sikolya Európa költőihez* 1919-ben és az *1920-as Rap-szódia* is ezekkel a sorokkal:

86

„Így végezték bús hatalmak,
olcsó víz a magyar harmat,
sárba hull.

Mit bánják ők? Nevetnek ők,
várnak akácos temetők
mireánk.”

Vámbéry tízparancsolatából az első egy másik fontos, az előbbihez szorosan kapcsolódó kérdéskörhöz vezet: a nemzetállaméhoz. A kommunistákat védő polgári radikális ügyvéd nemzetállami alapon áll, és ebből következik, amit a revíziós igények korlátozottságáról mond: „Nyíltan és hátsó gondolat nélkül kell idebenn és odakünn egyaránt hirdetni, hogy nem törekszünk egyébre, mint az ország etnográfiai kikerekítésére és a külföldi magyar kisebbségek hathatós védelmére. Sem most, sem a jövőben.”

Ha Vámbéry nem minősült volna feketeségűnek 1920-ban, akkor sem kerülhetett volna be ezzel a nézettel a *Vérző Magyarországba*, amelyben az integrációs elv, vagyis a teljes revízió követelése megkérdőjelezhetetlen volt, akár összekapcsolódott – következésképpen – a nemzetállami elv tagadásával, akár – következtetlenségül – nem.

Andrássy gróf következetes volt. A nemzetiségi elv tagadásához kötötte a Balkán békéjét is és a teljes magyar revízió lehetőségét is: „A Balkán azért idézett elő annyi bajt és szerencsétlenséget, mert ott a nemzetiségi elvet emelték államalkotó princípiummá, a nemzetiségi elv pedig egymás ellen küzdő részekre tépte azt az országot, amely csak egy bizonyos egység mellett virulhatott. A nemzetiségi elv ellentétben állt a geográfiai és gazdasági viszonyok parancsszavával. [...] Amikor az antant az ezeréves, a természet által egységessé teremtett Magyarországot nemzetiségek szerint tépi szét, teljesen ugyanarra az útra lép, amely a Balkánon anarchiához és kaotikus állapotokhoz vezetett. Mint a Balkánon történt, nálunk is a nemzetiségi elvet emeli első helyre, többre becsüli, mint a történelmi jogot, az ezeréves tradíciót s a természet követelményeit, anélkül azonban, hogy az ennyire felmagasztalt elvet legalább tiszteletben tartaná.”

Ebből az is következik, hogy a népszavazás nem lehet igazságos eszköz egy terület hovatarozásának eldöntésére.

1920-ban a magyar politikai vezetők egyszerre hangoztatták az integráció elvét és követelték a népszavazást az elszakadásra ítélt magyar többségű területeken. Korcsmáros Nándor

volt az a bátor ember, aki a *Vérző Magyarországnak* a magyar kormány által hevesen követelt népszavazás ellen érvelt: „sok jeles politikusunk is himnuszokat zeng a népszavazásnak, amely azonban oly veszedelmes, melynél hirtelenében veszedelmesebb dolgot el se tudok képzelni. A népszavazás elvének elfogadásával törvényül fogadjuk el azt, hogy valamilyen terület hovatartozandóságát az a nép döntheti el, mely a szóban forgó területet lakja. [...] Az államhatárok mindenkor a határszélen lakó népek szeszélyétől és befolyásolhatóságától függnnek, és csak alkalmas pillanat kell, hogy az ország területét megcsonkítsák. De mást is eredményez a nemzetiségeknek az a joga, hogy szavazatukkal döntsék el, hogy hová tartozzék a föld, amelyen laknak. Az államokban a legszenvedélyesebb sovinizmus kap lángra. Melyik állam adna szabadságot, alkalmat, módot a nemzetiségek fejlődésére, ha tudná, hogy holnap elszaporodván, elszakadhatnak az országtól? Veszedelmes volna minden idegen nemzetiségű család, amely az ország területén belül telepedne le, mert pár száz év múlva megsokasodva, az ország területi épességét veszélyeztetheti. A népszavazás elve az idegenek gyűlöletét, üldöztesítését eredményezi.” Ez a gondolkodásmód egyedülálló a *Vérző Magyarországnak*. Már az is rejtély, hogy a vörös diktatúra után letartóztatott, majd Bécsbe emigrált újságíró miként került bele ebbe a kötetbe.

A nemzeti önrendelkezés elvének tagadóihoz csatlakozott Németh László is 1934-es írásában, melyben igen súlyos ítéletet mond a „neobarokk társadalom” Trianonnal szemben tanúsított magatartásáról, amellyel „mindent elmulasztott,

amivel kisebbségi sorsba szakadt részét támogathatta, s mindent elkövetett, amivel a környező népek magyargyűlöletét állandóan készenlében tarthatta”. Ami pedig a nemzeti önrendelkezést illeti: „az önrendelkezés elve, melyről a világtörténelem hosszú és fényes századai semmit sem tudtak, Európának ezen a sarkán, életképtelen, törpe nációk közt nem lehet korlátlan és hosszú életű, s valószínű, hogy a birodalmi elvnek, melyet eddig a Habsburg-ház képviselt, valamilyen alakban megint érvényesülnie kell. [...] a birodalom gazdasági és külpolitikai egység, a nemzet kulturális és belpolitikai. Mint különféle felekezetek egy nemzetben, úgy élhetik ki magukat különféle nemzetek egy birodalomban, s mihelyt késő és felületes nacionalizmusuk habja elforrt, a kis népek zónájában élő nemzetek hajlandók is lesznek erre az alárendelésre. A magyarságnak a trianoni bukás után ebbe a birodalmi gondolatba kapaszkodva kellett volna a környező balkáni nacionalizmusokat kiböjtölnie.”

Fejtő Ferenc, aki a Monarchia birodalmi keretét siratja, hasonló álláspontot képviselt. Bibó István és Jászi Oszkár Kossuthig visszamező elképzelései a multinacionális konföderációról, a kis nemzetek kis nemzetállamainak, autonóm területeinek szövetségéről meglehetősen ismertek. Az azonban meglepheti az olvasót, hogy Jeszenszky Géza történész, a rendszerváltás utáni magyar „jobboldal” egyik vezető külpolitikusa a kötet számára írt tanulmányában szintén úgy vélekedik, hogy „1867 után a nemzetiségi kérdés Teleki László, a nemzetiségi képviselők 1868-as és Jászi Oszkár javaslatai

alapján kölcsönös megegyezésre hosszabb távra is rendezhető lett volna.” S „a történelmi Magyarország mint magyar nemzetállam nem tudott volna fennmaradni, de független államok közösségeként igen”.

A kommunisták Németh Lászlóval, Andrássy Gyulával és másokkal ellentétben a magyar nemzeti államot tekintették célnak. Révai József 1945-ben kiadott *A magyar társadalom nemzeti jellege* című előadásában így foglalt állást: „Lemondunk a magyar hegemoniáról, a magyarság vezető szerepéről a Kárpátok, a Duna völgyében, de helyette megkapjuk a magyar nemzeti államot! Minden magyar lakjon a magyar állam keretében. Nem akarunk más népeken uralkodni, más népeket arra kényszeríteni, hogy akarataik ellenére velünk egy államban éljenek. Lényegében ez volt Kossuth Lajos koncepciója. És ha ebben a háborúban más és okosabb politikát követnek a magyar kormányzó körök, igenis, szó lehetett volna arról, hogy megvalósítsuk ezt a kossuthi koncepciót, a magyar nemzeti állam koncepcióját.”

Révai a revízió sikertelenségét – azt mélyen fájlalva – a Horthy-kormányzat bűnének tekintette, amely a vesztesekhez és nem a győztesekhez kötötte Magyarország területi igényeit: „1943-ban, amikor már a bolond is látta, hogy Hitler számára a háború elveszett, mi, magyar kommunisták, szinte tálcán kínáltuk a Horthy-kormányzatnak az utat, az eszközt arra, hogyan mentse meg Magyarországot a nemzeti katasztrófától. Mi, magyar kommunisták, hirdettük és szinte felszólítottuk az akkori kormányt, hogy támadja meg a fasiszta Romániát. Bebizo-

nyítottuk, hogy ezzel Magyarország számára egészen új helyzetet teremtenének, hogy hosszú diplomáciai tárgyalások nélkül azonnal szövetséges orszaggá válnánk, és akkor nincs senki, aki ne ismerné el jogcímünket nemcsak Észak-, hanem talán egész Erdélyre! Sajnos, tisztelt Hölgyeim és Uraim, minderre ma már csak azt mondhatjuk, hogy késő bánat eb gondolat.”

Az egyébként nagyon megosztott magyar társadalomban nem a revízióra való törekvés, hanem annak mikéntje volt (az egyik) megosztó tényező. A revízió igényét a kommunisták is hangsúlyozták. Szabó Miklós tanulmányában erről ezt találjuk: „Azt sokan tudják Magyarországon iskolai tanulmányaikból, hogy Rákosi elvtárs 1935-ös második perében tűzről pattant revíziós beszédet vágott ki a bíróság előtt, azt talán kevesebben, hogy a »Vörös Csepel« induló idétlen sora: »az ország egyharmada éhen gebed« (miféle proporció: miért a harmada, miért nem a fele), eredetileg értelmesen így hangzott: »egyharmada országban éhen gebedsz«. Trianont minden politikai tényező elítélte tehát, mégis képtelenség volna azt hinni, hogy Rákosi »irrendenta« propagandája és a Revíziós Liga szemlélete bármiféle nemzeti egységbe összefoglalható lett volna.”

Ma is eleven az a nézet, amely Trianonért az 1918–19-es forradalmi kurzusokat tette felelőssé. Ellenben feledésbe merült, hogy miként fordították vissza a Trianonért viselt felelősséget a két forradalomban érdekeltek, a kommunisták, a szociáldemokraták, a polgári radikálisok a magyar uralkodó osztályra. A kommunista Andics Erzsébet például

1946-ban így: „Ha a magyar uraknak tényleg a magyarlakta területek megőrzése lett volna a fontos, akkor 1919-ben alkalmuk lett volna fegyverrel megvédeni ezeket a területeket. Ha egyszer magyar területekre aspiráló hatalmakkal szűrték össze a levet a magyar nép forradalma ellen, ebből logikusan következett, hogy alá kellett írniok a békeszerződést is, amelyet ezek a hatalmak diktáltak. Valójában a magyar ellenforradalom 1920. június 4-én a trianoni békeszerződés aláírásával azt a váltót törlesztette, amellyel 1919 nyarán az antanthatalmaknak lekötötte magát. [...] Ha a magyar uralkodó osztályoknak a magyarlakta területek valóban igazságtalan elszakítása fájt volna, akkor elsősorban a Szovjetunióval kellett volna kapcsolatot keresniök, mert a Szovjetunió volt az egyetlen állam, amely a trianoni békeszerződéshez soha nem járult hozzá. Nem járult hozzá pedig azért, mert imperialista békeszerződésnek tekintette.”

Az októbrista örökség őrzői közül Borsody István fejtette ki a *Magyar Füzetek*ben 1980-ban Jászi nyomvonalán haladva a magyar uralkodó osztályok felelősségét Trianonért. Ő emlékeztetett a Komintern 1924-es kongresszusán rögzített kommunista álláspontra is: „A kongresszus – úgymond – lényegesnek tartja, hogy fokozzák a kommunista tevékenységet a magyar lakosság körében azokon a területeken, amelyeket Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia annektált, s hogy az eme országok kommunista pártjai kibocsássák a jelszót, miszerint »az ott élő magyaroknak joguk van az önrendelkezésre, beleértve még az elszakadás jogát is azoktól az orszá-

goktól, amelyek őket bekebelezték«. A kongresszus továbbá jóváhagyta a Romániai Kommunista Párt által felkarolt jelszót, miszerint »Erdély elválasztandó Romániától« és »független területté alakítandó«. Ezt a területi revizionista programot a Duna-táji magyar kisebbségek érthető tetszéssel fogadták. Jórészt ennek köszönhető, hogy az utódállamok kommunista pártjaihoz annak idején magyarok oly aránytalanul nagy számban csatlakoztak, olyannyira, hogy a Romániai Kommunista Pártot köztudomásúan magyarok uralták.”

Csak egy-két szíjat húzhattunk ki itt a Gyurgyák János által össze-szótt hatalmas Trianon-szövevből, de talán ennyiből is látszik, hogy nem erősíthetjük meg a szerkesztőnek az Utószóban megfogalmazott véleményét, miszerint a Trianonnal kapcsolatos viták „egy törésvonal mentén kristályosodnak ki”.

Sokkal összetettebb képlet ez. Sok törésvonal metszi egymást. Ez már abból is sejtethető, hogy amikor Gyurgyák János hatalmas irodalom mély ismerete birtokában pontokba rendezi a különböző álláspontokat, akkor huszonhat véleményt tud elkülöníteni arról, hogy Trianon miért következett be, kilencet arról, hogy miért nem lett volna szabad bekövetkeznie, és tizenegyet arról, hogy mit kell, illetve kellett volna tenni Trianonnal.

A közös és egyetemes emberi értékek féltői számára a Trianonnal kapcsolatos legfontosabb kérdések egyike az, hogy Trianon sokkja mennyire sodor távol a humanizmustól, az egyetemes emberitől, mennyire zár be a nemzeti rész börtönébe. Erről szól a Trianon-irodalom ma-

gányos csúcspontja, a rövid életű erdélyi költő, Dsida Jenő hatalmas költeménye, a *Psalmus Hungaricus* (melyről ugyan a Wikipédia azt írja, hogy a „létezését megpróbálták örökre elfeledtetni”, de ezt nem kell elhinni, a Magvetőnél megjelent 1983-as Dsida-összesben is benne van).

„Ó, én tudom, hogy mi a nagyszerű,
a minden embert megsimogató /
tág mozdulat,
az élet és halál titkait kutató,
bölcse nemes, szép, görög /
hangulat.
A hússal biztató, közös és tiszta tó,
a szabadság, mely minden /
tengerekben
sikongva úszik, ujjong és mulat!
Kezem gyümölcsöt
minden fáról szedett.
Nyolc nemzet nyelvén szóltam /
életemben
és minden fajták lelke fürdetett.
S most mégis, mégis áruló vagyok,
a minden-eszme sajtó árulója,
most mégis bős barlanglakó /
vagyok,
vonító vad, ki vackát félti, ója,
vadállat, tíz köröm
és csattogó agyar

s ki eddig mondtam: ember! -,
most azt mondom: magyar!”

De nem ez volt az ő végső szava, hanem a halála évében, 1938-ban írt *Tükör előtt*:

„Mondják, apáink bűne, /
ami történt.
Mindegy. Mienk a végzet és a sors.
Ők még a múltba révednek /
tükörként,
mi már a sodró víz tükrén, a gyors
jelenben látjuk arcunkat /
s a törvényt:
Túrni – a bölcsek ételén a bors,
okulni – szükség, /
megbocsátni – jóság,
dolgozni – ez a legnagyobb valóság.
[...]
Mosolygok immár. Hallom, /
mint kopácsol
az ismeretlen kéz. De nem bitót,
nem vérpadot, és nem /
koporsót ácsol,
templomot épít, meghitt házikót,
s tán minket edz és /
bennünket kovácsol
kemény acéllá, tűzben izzított
pengévé s rája vési rendelését:
Te gyógyítod meg a világ kelését!”